

2012-10-01
Ert diarienummer: U2012/2216/GV
Vårt diarienummer: 577/2010

Till:
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar på slutbetänkandet

Likvärdig utbildning – riksrekryterande utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning, SOU 2012:24

Undertecknande organisationer företräder döva, hörselskadade och personer med dövblindhet samt föräldrar till hörselskadade och döva barn och ungdomar. Vi lämnar med detta remissvar våra gemensamma ställningstaganden rörande rubricerade slutbetänkande. Vi ställer också oss i allt väsentligt bakom de synpunkter som Unga Hörselskadade och Hörselskadades Riksförbund lämnar. För elever med språkstörning, hänvisar vi till de separata svar som Riksförbundet DHB och DHB språkstörning samt föräldraföreningen Talknuten har skickat.

Övergripande synpunkter

Vi riktar stark kritik mot utredningens förslag om tydliggörande av målgruppen för det tvåspråkiga riksgymnasiet (RgT) då det kommer att slå hårt mot en alltför stor grupp elever, framförallt hörselskadade elever. I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning står det att konventionens principer är:

- a) *respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende,*
- b) *icke-diskriminering*
- c) *fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället,*
- d) *respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten*¹

Vi anser att utredningens förslag om förtydligande av målgruppen strider mot ovanstående nämnda citat från FN-konventionen eftersom man begränsar elevers valfrihet och nekar hörselskadade möjligheten att läsa vid riksgymnasiet som erbjuder dem en hörselanpassad studiemiljö. Teckenspråkiga döva får tillgång till en teckenspråkig undervisning medan hörselskadade inte ges samma möjlighet utan hänvisas till kommunala lösningar där teckenspråk erbjuds som ett programgemensamt ämne. Syftet med konventionen är att alla

¹ FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 3.

enskilda individer ska kunna bli delaktiga i samhället. En grupp får därför inte utestängas till fördel för en annan. Förslaget kan inte heller anses vara i enlighet med Språklagen 9 § *”Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.”* och 14 §: *”Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.”* Förslaget om att den riksgymnasiala utbildningen endast ska erbjudas till de som har ett behov av teckenspråkig utbildning och språkmiljö är inte synonymt med att alla ska ges möjligheten att lära sig språket. Elever med hörselnedsättning ska inte behöva stå inför ett val mellan att få teckenspråkig undervisning eller undervisning med hjälp av tekniska hörhjälpmedel, utan ska kunna få ta del av både och. Undervisningen ska tillgodose elevernas förutsättningar och förmåga till optimal utveckling med ett flexibelt språkval mellan svenskt teckenspråk och talad svenska med hörselteknisk utrustning. Målet att bli tvåspråkig har eleverna olika förutsättningar för, eftersom en del har fått teckenspråk tidigt och andra möter teckenspråket första gången under gymnasiet eller senare i livet. Teckenspråkiga och icke teckenspråkiga elever har stor behållning av att studera tillsammans i gemensam skola, trots att de har olika förutsättningar för kommunikation. Utredningen skriver att det finns en risk för att elever som utbildningen inte är avsedd för söker sig dit och att en av anledningarna skulle kunna vara att *”ungdomar i den åldern gärna flyttar hemifrån”*². Vi ställer oss inte bakom denna typ av antagande och anser det olämpligt att ha med ett sådant antagande i en statlig offentlig utredning.

Utredningens intentioner är att öka kommunernas ansvar för hörselskadade elever men vår bestämda uppfattning är att alla kommuner inte kan eller bör ta det fulla ansvaret att erbjuda en likvärdig utbildning till målgruppen, utifrån deras förutsättningar. Det är motsägelsefullt att utredaren i betänkandet konstaterar *”att det många gånger finns brister i de både fysiska och pedagogiska anpassningar som görs för elever med hörselskada eller språkstörning. Ofta beror inte detta på bristande ambitioner, utan snarare på brister i kunskap och kompetens hos de ansvariga, och inte minst på bristande organisation.”*³ Det konstateras också att denna kunskap och kompetens är något som den övervägande delen av personalen inom dagens RGD/H har och vi ifrågasätter motiveringen till att flytta en stor elevgrupp från den verksamhet där kompetens finns till verksamheter där kompetens saknas. Det måste finnas ett riksalternativ för de elever som inte kan tillgodogöra sig utbildning i sin hemkommun. Örebro landsting har i sin studie *”Liv och hälsa ung”* uppmärksammat att elever med hörselskada som går i kommunala skolor mår sämre än de elever som går i specialskola eller hörselklass⁴. Det uppmärksammades också i tidningen Örebro ETC⁵. Det bekräftar vad vi inom döv- och hörsselförbunden länge vetat – vikten av det sociala behovet och att träffa andra i samma situation. Många elever som gått integrerade vittnar om hur jobbigt det är då man bl a ska ta ansvar för att hörseltekniken fungerar, uppfatta allt som sägs under en hel dag och hålla koncentrationsnivån på topp osv.

Döva, hörselskadade och personer med dövblindhet har varierande behov utifrån graden av funktionsnedsättning. Vi anser att skolan måste kunna bemöta varje individ utifrån sina respektive behov, oavsett skolform. Våra medlemmar och de elever som betänkandet berör

---

² Sid. 145

³ Sid. 238

⁴ www.orebroll.se/livohalsaung

⁵ <http://orebro.etc.se/nyhet/elever-med-horselskada-mar-samre>

behöver varandra för en språklig gemenskap. Deras behov kan variera under livets gång, beroende på hur språkbehov samt hörsel- och eventuell synskada förändras över tid och i ett livsperspektiv.

Bedömningar och förslag som vi kommenterar/inte ställer oss bakom

3.4 Utbildningen – verksamhet och kvalitet

En stor andel av eleverna är inte behöriga när de börjar skolan men blir det under tiden och ett högt antal elever väljer att läsa vidare. Detta måste anses vara framgångsrikt även om det fortfarande finns områden att utveckla. Man måste ha i åtanke att eleverna har haft olika förutsättningar från början. RGD/RGH har haft och har fortfarande en stor betydelse för våra målgrupper, deras utbildning och förberedelse inför vuxenlivet. Att få tillgång till både svenska och svenskt teckenspråk i en optimal språkmiljö är att få sina behov tillgodosedda i ett livsperspektiv.

3.5.1 Rätt till den riksrekryterande utbildningen regleras i skollagen

Vi tillstyrker utredningens förslag.

3.5.2 Tydligare målgrupp och ett mer samlat uppdrag

Organisatoriskt sett stöder vi utredningens förslag om att bilda ett gemensamt gymnasium för döva, hörselskadade, personer med dövblindhet och språkstörning - istället för dagens RGD och RGH. En gemensam organisation möjliggör en valfrihet och flexibilitet för eleverna att välja mellan undervisning på svenskt teckenspråk eller talad svenska. Men genom utredningens målgruppsdefinition omintetgjörs denna möjlighet till valfrihet och flexibilitet. Valfrihet finns enbart om eleverna har möjligheter att välja mellan flera olika alternativ. Ett behov är svårt att definiera och kan se ut på olika sätt. Det kan tolkas olika, vilket vi inte vill riskera att det sker. Alla som önskar att gå på riksgymnasiet ska ges möjlighet till detta. Det kan då gälla antingen att gå i en hörselklass med tekniska hjälpmedel eller i en teckenspråkig klass.

Ungdomar med dövblindhet är en liten grupp i särskilda behov av anpassning i lärmiljön såsom undervisning i små grupper, specifik dövblindkompetens hos personalen, personaltäthet och specifika tekniska lösningar. Inom målgruppen finns också en stor variation där individuella lösningar är av största vikt. En och samma elev kan använda skilda kommunikationssätt (uttrycka sig på svenskt teckenspråk eller talad svenska, läsa punktskrift eller använda taktilt teckenspråk) beroende på situation. Därför tillstyrker vi att ungdomar med dövblindhet tillhör målgruppen för RgT.

Förslaget saknar perspektivet att skolan ska lägga en stabil grund för resten av livet. Dr Päivi Rainos tvååriga studie om barn och ungdomars kommunikation och språkval avslutas vid årsskiftet 2012/2013⁶. Bland de intervjuade finns 164 barn och ungdomar under 16 år som använder Cochlea Implantat (CI). De är födda mellan 1990 och 2002, och CI-opererade mellan 1997 och 2010. I studien framgår det att ett flertal personer med hörselnedsättning var runt 16 år när de förstod fördelarna med teckenspråk och att vara tvåspråkig för att kunna vara delaktig på sina egna villkor. Vi ställer oss frågande hur en elev i den åldern ska

---

⁶ Föreläsning "Tecknat och talat språks ställning i CI-användande barn och ungdomars liv" av Dr Päivi Raino vid nordisk tvåspråkighetskonferens 5 till 7 september 2012 i Jyväskylä, Finland

känna till förmånen att kunna det nationella teckenspråket i ett livsperspektiv när de står inför att göra sina gymnasie- och programval och inte haft möjligheten att lära sig detta språk eller haft tillgång till en teckenspråkig miljö. Dessutom är det många ungdomar med hörselnedsättning med eller utan samtidig synnedsättning som drabbas av försämrad hörsel över tid. Med denna typ av hörselnedsättning kan behovet av teckenspråk förändras eller uppkomma snabbt under tonårstiden. Att utestänga den som drabbas av ett kraftigt hörselbortfall i övre tonåren är inte förenligt med delaktighetsmålet och inkludering utan kan vara ett tecken på exkludering.

Flera unga hörselskadade kommer på sent i livet att de vill använda svenskt teckenspråk i sin kommunikation och kanske inte har något annat sätt att tillgodogöra sig djupare kunskaper i språket än just via gymnasieskolan. Behovet av teckenspråk kan också bli större i och med starten på gymnasieutbildningen, då högre krav ställs på eleverna och deras skolprestationer.

3.5.3 Teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne för elever som tillhör målgruppen för RgT

Vi tillstryker utredningens förslag om att svenskt teckenspråk som programgemensamt ämne ska kunna erbjudas i andra gymnasieskolor än RgT. Det kan komma att gynna de elever som, av olika anledningar, väljer att läsa i andra gymnasieskolor än vid riksgymnasiet. Det stärker teckenspråkets ställning i Sverige, i likhet med det förslag som utredningen i *"Med rätt att välja"* föreslog⁷. Däremot riktar vi kritik mot utredningens förslag om att teckenspråk ska förekomma som gymnasiegemensamt ämne på RgT, eftersom det omöjliggör den flexibilitet och valfrihet som vi efterfrågar för elever som är döva, hörselskadade och har dövblindhet.

Utredningen föreslår att Skolverket ska ges i uppdrag att anpassa och ändra benämningarna för ämnes- och kursplanerna. Dagens kursplaner i svenska och engelska för döva har andra betygskriterier och bedömningsgrunder än svenska och engelska. Där finns vissa moment som är baserade på att uttrycka och ta till sig språket via tal och auditivt. Vi instämmer med utredningen att kursplanerna i svenska och engelska för döva är otidsenliga men ställer oss frågande om det verkligen är motiverat att ha särskilda kursplaner för målgruppen när man ändå eftersträvar en likhet? I förslagstexten finns benämningarna svenska och engelska för teckenspråkiga men utredningen har förbiset att även normalhörande som kan teckenspråk är teckenspråkiga.

Vi föreslår att Skolverket ges i uppdrag att utreda om särskilda kursplaner för målgrupperna döva och teckenspråkiga är nödvändiga, med tanke på att utredningen konstaterar att det finns (om än ett fåtal) döva elever som läser integrerat med teckenspråkstolkare och då enligt de allmänna kursplanerna. De eleverna läser då den allmänna kursplanen utifrån sina egna förutsättningar till hörsel och tal, och man ersätter vissa moment, t ex mer fokus på skriftliga uppgifter. I uppdraget till Skolverket anser vi också att man särskilt ska titta på de strukturella problem som kan uppstå när döva eller teckenspråkiga med betyg i särskilda kursplaner söker högre studier eller arbete. Är det en risk att deras betyg värderas sämre för att de läst enligt särskilda kursplaner, som inte är allmänt kända i samhället?

---

⁷ SOU 2011:30

4.3 Utbildningen – verksamhet och kvalitet

Det är mycket bra att utredningen uppmärksammat gruppen teckenspråkiga elever med lättare utvecklingsstörning som exempelvis gått i någon av regionskolorna och där följt särskolans läroplan. Idag finns ingen naturlig fortsättning på gymnasienivå, vilket naturligtvis innebär svårigheter för dessa elever. En del av eleverna väljer individuella program på RGD/RGH, men där får de inte en utbildning som är anpassad till deras kombinerade funktionsnedsättning dövhet/hörselskada och utvecklingsstörning. Andra elever ur samma målgrupp väljer individuellt program på RG sär D/H, vilket för en del innebär att de inte får en utbildning som motsvarar deras förutsättningar och gör att de inte utvecklas optimalt.

5.2.1 Gemensamt beslutsorgan

Vi tillstyrker utredningens förslag om ett gemensamt antagningsförfarande och en gemensam antagningsnämnd för all riksgymnasieundervisning. Dock anser vi att nämndens kompetens behöver ses över speciellt utifrån kunskap om de olika funktionsnedsättningarna och de berörda elevernas behov. För att kunna bedöma om t ex en elev med grav språkstörning har behov av svenskt teckenspråk eller tecken som stöd för sin egen kommunikation behövs en representant med spetskompetens om grav språkstörning.

5.2.2 Prövning av ansökan om utbildning

Utredningen föreslår att urvalsregeln *om antalet platser är färre än antalet sökande ska ett urval göras varvid företräde ges till den som har störst behov av utbildningen, utan hänsyn till betyg*, ska tas bort⁸. Vi undrar om det är befogat att ta bort denna bestämmelse eftersom den har möjliggjort för RGD/RGH att ta emot elever med hörselnedsättning som inte lyckats uppnå målen under sin grundskola. Utredningen konstaterar att många av RGD/RGH:s elever kommit till gymnasiet utan behörighet men uppnått den under studietiden. Att dessa elever inte uppnår målen innan gymnasiet kan ha många och varierande orsaker, men vi undrar om det blir svårare för de elever som inte lyckats uppnå målen p g a den kommunala grundskolans bristande tillgänglighet eller teckenspråksmiljö- och kompetens. Om så är fallet undrar vi var dessa ungdomar ska få sin "andra chans" när utredningen bestämt att ytterligare begränsa målgruppen för RgT.

6.2.1 Utbildningen

Det står i utredningen att det inte ska föreligga ekonomiska incitament för att kommuner ska skicka elever till RgT, men vi bedömer att det även ska gälla omvänt. Det ska inte finnas ekonomiska incitament för kommunerna att neka elever utbildning vid RgT och istället erbjuda dem en billigare skollösning utan möjlighet och tillgång till teckenspråkig miljö eller någon form av anpassning med hjälp av hörseltekniska hjälpmedel.

6.2.2 Habiliteringen

Vi saknar information huruvida landstingen, eller eventuellt hemkommunerna, ska finansiera habiliteringskostnader för elever som läser vid RgT och gymnasiesärskolan och det kan i förekommande fall gälla framförallt målgruppen personer med dövblindhet och de med ytterligare funktionsnedsättningar utöver sin hörselnedsättning, dövblindhet och språkstörning.

---

⁸ Sid. 181

8.2.1 Förstärkt och förlängd tidsbegränsad satsning

Utredningens förslag om en tidsbegränsad satsning är inte att säkerställa en skolgång som tillgodoser elevernas behov på lång sikt. Ett statsbidrag på totalt 9 miljoner för akademisk fortbildning i teckenspråk till en nivå på minst 15 högskolepoäng är undervärderat. Vi föreslår att satsningen ska omfatta minst 30 högskolepoäng.

Avslutningsvis

Elever kommer till riksgymnasiet i Örebro för att tillgodose sig en utbildning utifrån varje elevs egna individuella förutsättningar. Gymnasieutbildningen ger en grund för eleverna att stå på, en grund som på många sätt är avgörande för elevens framtid. Under gymnasietiden får eleverna en grupptillhörighet, andra gymnasieelever att identifiera sig med och en teckenspråkig miljö. Flera av eleverna som börjar på RGH har inget eller lite svenskt teckenspråk med sig från tidigare, men får under gymnasietiden upp ögonen för ett nytt språk. Många av dem upptäcker att detta språk på många sätt undanröjer de hinder som tidigare uppstått. Det är även så att inte alla dessa elever har behov av en teckenspråkig undervisning, men det betyder inte heller att de inte har behov av att komma till en teckenspråkig miljö. För flertalet av dessa elever betyder den teckenspråkiga stimulans som ges på deras fritid lika mycket för deras framtida utveckling. För många elever uppstår ett behov av teckenspråk senare i livet och där kan den teckenspråkiga miljön under gymnasieåren komma att spela en avgörande roll för val av vidareutbildning och/eller möjligheter i arbetslivet. Döva elever behöver sin undervisning på teckenspråk och hörselskadade elever behöver undervisning, för många på både svenskt teckenspråk och talad svenska med hjälp av hörseltekniska hjälpmedel. För att få en bra grund att stå på behöver alla elever vara välkomna att läsa vid riksgymnasiet, för att få lära känna sig själva och utifrån det kan eleverna först identifiera sina behov av svenskt teckenspråk eller inte efter avslutad gymnasieutbildning. Inte innan!!!

Vänliga hälsningar

Ragnar Veer
Förbundsordförande
Sveriges Dövas Riksförbund

Malin Johansson
Förbundsordförande
Sveriges Dövas Ungdomsförbund

Pontus Degsell
Förbundsordförande
Förbundet Sveriges Dövblinda

Dennis Lindell
Förbundsordförande
Dövblind Ungdom

Mathias Andersson
Vice förbundsordförande
Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn